

Okrugli sto: „Titova koncepcija opštenarodnog ustanka 1941” (II)

Dr ZDRAVKO ANTONIĆ

Titovo poimanje opšteg i posebnog u ustanku 1941. godine

Svi krupniji i značajniji događaji iz narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije naroda i narodnosti Jugoslavije vezani su nizom niti i za ime Josipa Broza Tita, i to počev od konsolidovanja Komunističke partije Jugoslavije, u godinama neposredno pred drugi svjetski rat, njenog izrastanja u rukovodeću snagu širokog revolucionarno-demokratskog i antifašistički opredijeljenog pokreta uoči aprilskog rata, pa preko povezivanja i jačanja partijskih redova poslije okupacije zemlje, podizanja borbenog duha naroda u metehu raskomadane Kraljevine Jugoslavije, obavljanja vojnih i političkih priprema za ustanak, povezivanja i postepenog izrastanja ustanka u svenarodni oslobodilački rat i revoluciju, sve do stvaranja nove Jugoslavije na Drugom zasjedanju AVNOJ-a, konačnog oslobođenja zemlje i proglašenja Federativne Republike Jugoslavije 1945. godine.

U jugoslovenskim uslovima nastalim poslije fašističke okupacije, Tito inspiriše i daje pečat svim događajima vezanim za pripreme i početak oružane borbe i za razbuktavanje ustanka u Jugoslaviji, a tamo gdje on neposredno rukovodi i djeluje ustanak je najuspješniji.

Danas, kada pred sobom imamo mnoštvo sačuvanih dokumenata koje je Tito pisao u burnim mjesecima 1941. godine, niz sjećanja koja je u raznim prigodama iznosio o toj ustaničkoj godini, kao i širu istorijsku građu različite provenijencije, u mogućnosti

smo da, bolje nego ranije, sagledamo Titovu stvaralačku primjenu marksističkog učenja o narodnoj revoluciji na konkretne društveno-istorijske uslove u kojima su se jugoslovenski narodi i narodnosti našli 1941. godine.

Tako, na primjer, dokumenti iz aprila, maja i juna 1941 (aprilski, majski, junski proglas i dr.) potvrđuju da Tito ne priznaje okupatorsku podjelu zemlje, traži od Komunističke partije Jugoslavije da ostane na borbenoj oslobodilačkoj i revolucionarnoj platformi, za koju se još ranije opredijelila, zadržava kontinuitet u radu Partije i zahtijeva njenu maksimalnu budnost i prilagođavanje novim uslovima. Na Majskom partijskom savjetovanju u Zagrebu Tito, na osnovu analize najnovijih događaja u zemlji i svijetu, izlaže političku liniju Komunističke partije Jugoslavije u uslovima okupirane zemlje i utvrđuje načine da se ta linija sprovede. Istovremeno, on komunistima u svim jugoslovenskim zemljama i pokrajinama postavlja i konkretne zadatke — kako da se pripremaju za ustanak. Ti zadaci se prvenstveno odnose na formiranje i jačanje uloge vojnih komiteta pri svim zemaljskim i pokrajinskim partijskim rukovodstvima, oblasnim, okružnim i mjesnim komitetima, zatim na sakupljanje, čuvanje i evidentiranje oružja, održavanje vojnih i sanitetskih kurseva, jačanje partijske tehnike, kao i na razne druge aktivnosti.

Mada, prvo u Zagrebu, a zatim u Beogradu, djeluje u vrlo otežanim uslovima, Tito, zahvaljujući izuzetnoj čvrstini Partije, pronalazi načine da njegova usmena i pisana riječ prodru u sve krajeve zemlje, do najudaljenijih organizacija i ćelija Komunističke partije Jugoslavije i Saveza komunističke omladine Jugoslavije, i to ne samo u Hrvatskoj i Srbiji nego i u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Sloveniji, Vojvodini, Kosovu i Makedoniji.

Samo nekoliko dana poslije napada nacističke Njemačke na Sovjetski Savez, na sjednici Politbiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije, a na osnovu Titovog izlaganja, ocijenjeno je da su sazreli i objektivni uslovi za početak oružane borbe protiv okupatora i negovih saradnika. I prije, a osobito od tog vremena, u svim direktivnim člancima i pismima, Tito ukazuje na otpočinjanje oružane borbe i njeno pretvaranje u opštenarodni rat kao primaran zadatak Komunističke partije Jugoslavije. Mada je želio da se ustanak što ravnomjernije razvija, uvažavao je i specifične uslove i određene situacije u različitim nacionalnim sredinama, pa i u pojedinim oblastima unutar istih nacionalnih sredina. Ali, isto tako, bio je čvrsto uvjeren da nema dijela okupirane i ras-komadane zemlje u kojem ne postoje uslovi za neki oblik oruža-

nog ili neoružanog otpora okupatoru. Svjestan važnosti istorijskog trenutka pred kojim se našla Komunistička partija Jugoslavije kao avangarda radničke klase Jugoslavije, zagovornik i nosilac široko zasnovane oružane borbe protiv okupatora, Tito osuđuje pojave bilo kakvog oklijevanja i oportunizma.

Pored nastojanja da organizuje partizanske odrede i uskladi njihova dejstva u svim krajevima Jugoslavije, Tito istovremeno radi na tome da narodnooslobodilačkom pokretu obezbijedi što širu političku osnovu. U ta nastojanja spada i njegova inicijativa u avgustu 1941. da se oformi Narodni komitet oslobođenja Jugoslavije, kao objedinjavajuće opštejugoslovensko tijelo u kojem bi ravno-pravno bili zastupljeni predstavnici svih jugoslovenskih zemalja i pokrajina. U slična nastojanja spada i Titov napor da uspostavi kontakt sa svim demokratski i patriotski orijentisanim pokretima i ljudima, pa čak i sa onim buržoaskim političkim partijama i grupama, koje su se za takve izdavale samo na riječima, kako bi se i s njima postigao sporazum o zajedničkoj borbi protiv okupatora. Konkretan izraz tih napora su i pregovori sa Dražom Mihailovićem, pukovnikom bivše jugoslovenske vojske.

Jasno određenje da su glavni neprijatelji naroda i narodnosti Jugoslavije fašistički okupatori, kvislinzi i drugi pomagači, regrutovani poglavito iz aparata stare buržoaske vlasti, doprinijelo je, pored ostalog, da se razvije opštenarodni oslobodilački rat koji je od samog početka imao i bitne elemente socijalističke revolucije.

Titovo shvatanje o neminovnosti oružanog dijela socijalističke revolucije u okviru narodnooslobodilačkog rata je krupan doprinos marksističkoj teoriji i praksi revolucije. Najznačajnija obilježja koja daju takvo mjesto jugoslovenskoj revoluciji su: jedinstvena politička struktura narodnooslobodilačkog pokreta koji je u svoje redove okupljao radnike, seljake, napredno orijentisanu inteligenciju i druge progresivne snage sa radničkom klasom i Komunističkom partijom Jugoslavije na čelu; bratstvo-jedinstvo i svijest o neophodnosti zajedništva naroda i narodnosti Jugoslavije; strategija i taktika vođenja oružane borbe, počev od partizanskog pa do kombinovanog i frontalnog oblika oružane borbe iz kojeg izrasta nova, revolucionarna narodna armija. Za definisanje i praktično realizovanje takve koncepcije oslobodilačkog rata i revolucije, za stvaranje njihovih masovnih baza u najširim slojevima naroda, i to u uslovima kada okupator primjenjuje raznovrsne vojne i političke mjere, sračunate na to da se jugoslovenski narodi i narodnosti što više međusobno zavade, pocijepaju i tako bolje posluže potrebama njegove ratne privrede — bilo je potrebno veliko revolucionarno umijeće.

Dokumenti nedvojbeno potvrđuju takve Titove stvaralačke sposobnosti koje su kroz njegove, danas već istorijske inicijative, odluke, uputstva i zapovijesti, iskazivane snažnom misli i jedinstvenim izrazom. Kao takve, one su nalazile najbolje puteve da revolucija osigura ne samo trenutne nego i dugoročne i trajne interese onih klasa i slojeva društva koji su bili njeni stvarni nosioci i predvodnici.

I ranije, a osobito po izlasku na oslobođenu teritoriju u zapadnoj Srbiji, Tito se intenzivno bavio analizom vojnih, političkih, organizacionih i drugih pitanja koja je nametao razvoj ustanka.

Tito je inicijator održavanja Vojno-političkog savjetovanja u Stolicama, na kojem je 26. septembra 1941, uz prisustvo odgovornih vojno-političkih rukovodilaca ustanka iz gotovo svih jugoslovenskih zemalja i pokrajina, odlučeno da se: uvede jedinstveni oblik vojne organizacije za cijelu zemlju; u skladu s tim, uspostave i jedinstvena vojna rukovodstva; još više proširi politička osnova pokreta stvaranjem organa nove, narodne vlasti i daljim širenjem fronta i pozadine; čitava Partija i Savez komunističke omladine Jugoslavije adekvatnije prilagode naraslim potrebama ustanka. Savjetovanje je zaista obuhvatilo najbitnija strategijska pitanja vojnog, političkog i partijskog karaktera, što je i Tito konstatovao: »Ja smatram vojno i partijsko savjetovanje u Stolicama jednim od naših najvažnijih savjetovanja na kome su donešene najznačajnije odluke, odnosno jedan od događaja koji su presudno uticali na razvoj i karakter naše NOB-e.«

Analiza razvoja ustanka i narodnooslobodilačkog pokreta u jesen i zimu 1941. nesumnjivo potvrđuje da su odluke Savjetovanja u Stolicama, za koje se Tito tako svesrdno zalagao, poslužile kao temeljna načela u daljem vođenju i usmjeravanju narodnooslobodilačke borbe, u izgradnji vojne organizacije i vođenju rata, u borbi za stvaranje i jačanje jedinstva naroda u narodnooslobodilačkoj borbi, u nastajanju i aktivnostima nove narodne vlasti i u daljem razvoju i prilagođavanju Partije karakteru i naraslim potrebama oružane borbe i revolucije.

Kada su okupatorsko-kvislinške snage preduzele raznovrsne krupnije vojne i političke akcije, sa ciljem da uguše ustanak u Jugoslaviji, posebno kada su izvršile napad na Užičku republiku i počele da se brutalno obračunavaju sa partizanskom vojskom i narodom u zapadnoj Srbiji, Tito je uporno tražio da se slobodna teritorija ne brani po svaku cijenu, ističući da je najvažnije sačuvati ustaničku živu silu koja će svojim ofanzivnim partizanskim dejstvima biti kadra da stvara nove, još veće slobodne teritorije.

Na osnovu pružanja otpora okupatoru u vrijeme velike njemačke ofanzive u zapadnoj Srbiji i povlačenja prema Sandžaku u jesen 1941, Tito je shvatio »da mi ne možemo vršiti uspješne operacije većih razmjera sa združenim partizanskim odredima i bataljonima«, već »da se mora preći na stvaranje pravih vojnih jedinica, sposobnih da napuste svoju teritoriju i da ratuju gdje je potrebno i gdje im se naredi«. Konkretan rezultat tog shvatanja bilo je stvaranje 1. proleterske brigade, 21. decembra 1941, a kasnije i drugih krupnih vojnih jedinica. Zahtijevajući da se u te jedinice regrutuju, na dobrovoljnoj osnovi, najsvjesniji borci svih naroda i narodnosti Jugoslavije, čime će biti predstavljeno borbeno jedinstvo svih naših naroda, Tito je imao sluha i za potrebu daljeg stvaranja, gdje god je to bilo moguće, teritorijalnih partizanskih odreda, kao i odreda dobrovoljačke vojske. Drugim riječima, on ni u pogledu izgradnje ustaničke vojne organizacije nije robovao nikakvom doktrinarstvu, već je zahtijevao da se stvaraju i razvijaju takve jedinice koje će najvjernije odražavati potrebe i stremljenja pojedinih sredina, kao i cjelokupnog društva iz kojeg nastaju.

Na kraju, iz svega što je rečeno, može se zaključiti da se Titovo poimanje neminovnog prožimanja opšteg i posebnog u ustanaku 1941. godine, zasnivalo na uvažavanju i afirmisanju onih činilaca društvenog procesa koji su doprinosili da narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija u Jugoslaviji dobiju svoju samorodnost, originalnost i autentičnost.

ISPRAVKA

U »Vojnom delu« br. 6/81. u članku akademika general-pukovnika Mihaila Apostolskog pod naslovom »Realizacija Titove strategijske koncepcije opštenarodnog ustanka u Makedoniji«, prilikom sažimanja i redigovanja teksta izvršena je izmena koja nije u skladu sa sadržajem autorovog teksta.

Prvi stav na strani 173. treba da glasi: »Prilikom analize ostvarivanja Titove strategijske koncepcije narodnooslobodilačkih ustanaka na primeru i u praksi oružanog ustanka makedonskog naroda 1941, a i prilikom sagledavanja specifičnosti uslova oružanog ustanka koji su, pored ostalog, imali za posledicu nešto sporiji tempo razvoja masovnih oružanih borbi, valja imati u vidu ovih nekoliko opštih i posebnih, objektivnih i subjektivnih činilaca i momenata«.

Izvinjavamo se autoru i čitaocima zbog nastale greške.